

a) oblik *koji* za Ajd. za neživo imenica muškoga roda tradicijski je odavna ustaljen premda mu se iz oblika ne razabire razlika prema Njd.

b) oblik *kojega* za Ajd. za neživo jezično je ekonomičan jer se jednim oblikom izriče i rod, i broj i padež, ali su u tom obliku neutralizirana sintaktička obilježja [+živo] i [-živo], pa se oblik za neživo ne razlikuje od oblika za živo. S gledišta književno-jezične norme neustaljen je.

c) oblik *što ga* za Ajd. za neživo normativno je ustaljen i značenjski obavjesniji, ali gramatički neobavjesniji: ne može izreći rod imenice koju zamjenjuje. U njemu su isto tako neutralizirana sintaktička obilježja [+živo] i [-živo]. Neekonomičniji je jer se dvjema rječima izriče jedan podatak.

Iz svega izlazi da prednost i nadalje valja dati obliku *koji* za Ajd. imenica muškoga roda koje znače što neživo jer izriče rod i broj i čuva sustavnu razliku između živoga i neživoga.

Izbor *što ga* drugi je izbor, izbor iz nužde jer je gramatički neobavjesniji i jezično neekonomičniji.

SAŽETAK

Marija Znika, Zavod za hrvatski jezik

UDK 801.56:808.62, izvorni znanstveni članak

primljen 30. listopada 1993., prihvaćen za tisak 5. studenoga 1993.

Koji and što ga

The paper discusses the various properties of the relative pronouns *koji* and *što ga* and examines the extent and conditions of their interchangeability.

PRAVOPIŠNE DVOSTRUKOSTI U ŠKOLI

Stjepan Babić

Novo izdanje Hrvatskoga pravopisa autora S. Babića, B. Finke i M. Moguša dobilo je odobrenje za upotrebu u školama. Tako je uklonjena jedna od dvojbi koja je najviše mučila nastavnike. Nisu znali kojim pravopisom da se služe. No odobrenjem nisu uklonjene sve dvojbe. Najava da će se u novom izdanju biti dvostrukosti već je poznata i one su uzburile hrvatsku javnost, posebno nastavnike hrvatskoga jezika. Oni ne žele dvostrukosti, žele jasno i jednostavno: to i to, tako i tako, ili jedno ili drugo, ali ne i jedno i drugo, ne žele da može biti i ovako i onako.

Tomislav Kuljiš, profesor u Dubrovniku, izrazio je to ovako: "Danas je popularno *ili - ili*, kao izbor između dva izraza koji se međusobno isključuju. Mnogi moji znanci ne žele razlaganja o jeziku, već određenost: ovako valja - tako ne valja govoriti. ovo je dobro - to je loše, ispravno - neispravno, čak »podobno - nepodobno«." ¹

¹ Jezik naš hrvatski ovdje i sada, Dubrovnik, 1994., str. 64.

Međutim, takvim se željama ne može udovoljiti. Već sam T. Kuljiš dodaje naveđenom rasuđivanju: "A jezik izmiče takvom vrednovanju." Pa kad to ne vrijedi za laike, još manje može vrijediti za nastavnike hrvatskoga jezika. Oni su stručno naobraženi i moraju se u jezičnoj normi bolje snalaziti i kad su odnosi složeniji.

Jezik i pravopis puni su dvostrukosti i sve se ne može svesti na jedan oblik. I dosad je u jeziku bilo dvostrukosti pa i trostrukosti, a nastavnici su ih savladavali kako su najbolje znali. Tako će se morati pomiriti i s novima pa učenike učiti da je dobro i jedno i drugo. Već smo čuli i pitanje o krajnosti: Što ako jedan nastavnik u istoj školi traži jedno, a drugi drugo? Ako se dvostrukosti shvate kao sloboda izbora, ne mogu dovesti ni do kakvih teškoća.

No prije nego počnemo raspravljati o dvostrukostima (dubletama), trostrukostima (tripletama), moramo reći - što je to? To već zato što se odmah može postaviti pitanje, što nije spomenut naziv sinonim i što nije stavljen u naslov.

Dvostrukosti ima raznih vrsta i raznih vrijednosti: pravopisnih, glasovnih, naglasnih, morfoloških, tvorbenih, sintaktičnih, leksičkih, stilističkih i one jednom jesu istoznačnice (potpuni sinonimi), a drugi put nisu.

Kad se gleda stilistički, tada je odnos sasvim drukčiji i jednostavniji. Kad je koja od dvostrukosti stilski obilježena, odmah je možemo isključiti iz daljnjega razmatranja jer ona praktički ne može biti u slobodnom izboru.

Već je dobro poznata tvrdnja prof. Barca, ali ja je ovom prilikom moram ponovno spomenuti:

"Čovjek, koji svoj jezik osjeća, ne pozna sinonima."²

Kad se dvostrukosti promatraju stilistički sasvim strogo, tada je prof. Barac u pravu. Uzmimo samo poznate tvorbene dvostrukosti tipa gospodarov i gospodarev, pa morfološke tipa gospodarevog-gospodarevoga, gospodarovog-gospodarovoga. U nekoj pjesmi neće biti svejedno koji od tih likova upotrijebimo. D. Cesarić kaže:

"Element poetije je riječ, kao što je element slikarstva boja. Kao što ne može biti slikara bez intenzivnog osjećanja boje, tako ne može biti ni pjesnika bez dubokog doživljavanja riječi, kako s njene pojmovne, tako i s njene akustične strane. Jedino takvo potpuno doživljavanje riječi, takva izvanredna intimnost s njom omogućuje mu umjetničko izražavanje u jeziku... Snažno doživljavanje poetske materije, koju pjesnik izražava, kazuje mu, da neki stih mora biti za jedan slog duži ili kraći, da je na nekom mjestu u stihu jedina moguća riječ sa brzim akcentom, da u nekom slogu mora biti upravo vokal u i nikoji drugi. Iz te duboke prožetosti pjesničkom materijom iskrsavaju i rješenja u procesu traženja izraza. Ona svakako nisu racionalnoga karaktera."³

Kad se ne uzme u obzir ta pjesnička, stilska posebnost, u jeziku ima dvostrukosti koje ne utječu na značenje, koje su potpune istoznačnice i istovrijednice pa su u slobodnom izboru. Jezik nije matematika, nego je kompromis crta raznih vremena, raznih područja i utjecaja, konačno i raznih silnica koji djeluju u sustavu samome i zbog toga se javljaju dvostrukosti i trostrukosti.

Trostrukosti u genitivu množine tipa sorata-sorta-sorti plod su razvoja u jeziku, neprekidne ili prekidne upotrebe u pojedinim područjima jezične upotrebe; duži i kraći

² Veličina malenih, Zagreb, 1947., str. 157.

³ Vlatko Pavletić, Kako su stvarali književnici, Zagreb, 1959., str. 305. i 306.

oblici participa prošloga svršenih glagola, zapjevav-zapjevši, plod su davnoga jezičnoga razvoja; rđa-hrđa, rzati-hrzati, rvati-hrvati različitoga odnosa prema jezičnoj normi u prijašnjem razdoblju. Iako je poželjno da dvostrukosti nema, neke se ne mogu jednostavno ukloniti. Treba prepustiti vremenu i praksi da razriješi taj odnos jer bi normativno uklanjanje značilo nasilje nad jezikom, ali je usmjerenje prema jednome poželjno jer je to i jezična težnja. Dvostrukosti ako i ne izazivaju teškoće i zabune, uvijek izazivaju pitanja. Pogledajmo zato postupke sa spomenutim dvostrukostima.

Prva se najmanje jedno stoljeće plete po našim normativnim priručnicima. Iako je bilo određenog otpora prema nastavku -i, on se sve više širi upravo u naše vrijeme. Zato nastavnik koji je dobro upućen u jezičnu teoriju i u hrvatsku jezičnu praksu, treba reći da su sva tri oblika dobra i kad ih nađe u učeničkim zadaćama, ne smije ni jednu obilježiti crvenom olovkom radi slabije ocjene, nego može samo upozoriti da je najbolji tip s nepostojanim a – ako postoji i ako je uobičajen – jer je najrazlikovniji. Kad je tradicionalan i ako ima dužu i čvršću tradiciju, tamo je i zbog toga u prednosti, kao što je upravo s oblikom sorata. U tom je smislu genitiv množine imenica ž. r. tako opisan u gramatici Brabec-Hraste-Živković,⁴ a najpotpuniji prikaz toga daje prof. Težak u knjizi Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika.⁵

Kad se u takvoj riječi nađe koji pravopisni razlog, onda su one unesene u pravopisni rječnik, a s njom i njezini oblici, npr.

pečurka G mn. -raka, -rka i -rki

svjedodžba G mn. -džaba, -džba i -džbi.

Dakle, nije to nova trostrukost, nego pojava s kojom se nastavnik susretao i u dosadašnjem radu.

Budući da particip perfekta ima dva lika, kraći i duži, kad se nađe koji pravopisni razlog, on je uz glagol kojemu pripadaju unesen ovako: zapjevav(ši). Nastavnik mora reći da su oba oblika dobra, ali onaj koji malo bolje poznaje svoj jezik, reći da je duži, zapjevavši, češći, običniji, stilski neutralan, a kraći, zapjevav, rjeđi i zbog toga blago stilski obilježen kao neobičniji, pjesnički, kako je već naznačeno u našim gramatikama.

Od dvostrukosti rđa-hrđa, rzati-hrzati, rvati-hrvati u prijašnjim pravopisima normativna je bila samo prva, a druga je označavana kao pogrešna. Kako se hrvatska praksa stalno opirala tomu pravilu, u prvo smo izdanje unijeli ravnopravno oba lika. Nakon toga praksa je prednost davala likovima sa h i mi smo u novom izdanju prednost dali njima.

Kao što je nastavnik postupao s dosadašnjim dvostrukostima, tako će i s novima. U novom izdanju Hrvatskoga pravopisa to su ove dvostrukosti:

1. ostajanje i gubljenje d, t ispred c, č u oblicima imenica na -tac, -dac, -tak, -dak, -tka, npr. oblici riječi mladac, mlatac, napitak: mladci-mlaci, mlatci-mlaci, napici-napitci, mladče-mlačē, mlatče-mlačē

2. ostajanje i gubljenje glasa j iza tzv. pokrivenoga r, npr. pogreška-pogrješka, strelica-strjelica

3. ostajanje đ i njegovo zamjenjivanje sa ć ispred c, k, npr. žedca-žećca, naledke-nalećke, Rodko-Roćko

⁴ Npr. V., neizmijenjeno izdanje, Zagreb, 1963., str. 70.

⁵ Zagreb, 1991., str. 586.-592.

4. stavljanje ili nestavljanje točke iza rednoga broja kad iza njega dolazi koji drugi znak.

U tim slučajevima nastavnik treba reći da su to dvostrukosti, da se mogu upotrebljavati i jedni drugi likovi i kad jedan ili drugi naiđe u učenikovim pismenim izradcima, treba ih ostaviti kako je napisano. Mislim da ne smije tražiti ni dosljednost, tj. da se učenik mora odlučiti ili za jedno ili za drugo i pisati samo tako. To posljednje može izazvati spor. Kao što nastavnik nije mogao tražiti da se učenik opredijeli prema gospodarev-gospodarov i da upotrebljava samo jedno, tako ne može ni tu. Dakako da će nastavnik prema količini svoga znanja objašnjavati zašto su pojedine dvostrukosti i koju je od njih poželjnije upotrebljavati. Da bih nekima olakšao snalaženje, reći ću još nekoliko riječi objašnjenja. Budući da se ne može reći opća ocjena za sve četiri navedene kategorije, razmotrit ćemo jednu po jednu.

Pisanje d, t ispred c, č u oblicima imenica koje završavaju na -dac, -tac, -dak, -tak, -tka traži kriterij jasnoće napisanoga, pogotovu kad osnovni oblik kraći, a to znači kad ima četiri-pet glasova.

Po dosadašnjim se pravilima pisalo mlaci, leci bez obzira bila riječ o imenicama mladac ili mlatac, ledac ili letak, a to nije bilo dobro jer je dolazilo do neutralizacije pa katkada nije bilo jasno o čemu je riječ.

Postavlja se odmah pitanje, zašto je takvo pravilo dosad postojalo i kako je takvo pisanje po njemu funkcioniralo.

To je pravilo postojalo po načelu fonološkoga pravopisa. Smatralo se da se d, t ispred c, č u govoru gube, a kako treba pisati one glasove koji se govore, to treba pisati mlaci, leci bez obzira o kojoj je riječi riječ.

Prof. Brozović tvrdi da nije točno da se u takvu položaju dc, tc, dč, tč izgovara c, č, nego nešto blisko udvojenom c, č.⁶ Po tome izlazi da je pisanje mladci, mlatici, ledci, letci prije pisanje po fonološkome, nego po morfonološkome načelu.

Dosadašnje pravilo nije dobro funkcioniralo jer su i pisci koji su se inače držali fonološkoga načela, često u takvim riječima pisali d, t. Sve to govori da bi normalno bilo uvesti kao normu samo mladci, mlatici, ali sada to nismo mogli učiniti. Nakon odgovora ustanova koje smo zamolili da dadu mišljenje o pravopisnim smjernicama, zaključili smo da je najbolje da sve ostane kako je bilo, a da se inovacije unesu kao dvostrukosti, i trostrukosti gdje to traži narav pojave, da otvorimo mogućnosti razrješenju problema u praksi, a ona će pokazati buduća rješenja. Kako u ovome i stručni i praktični razlozi govore u prilog pisanju d, t, veoma je vjerojatno da će tako biti i u budućoj praksi i da ćemo im u idućim izdanjima Hrvatskoga pravopisa moći dati i normativnu prednost. No dok je tako kako jest, svaki nastavnik mora ostaviti slobodu izbora i problema ne može biti. To isto vrijedi i za lektore. Oni mogu autora upozoriti na izbor, pa čak i na to što bi po njihovu mišljenju bilo bolje, ali autoru moraju ostaviti slobodu izbora.

Drugi je problem i lakši i teži od prvoga.

Lakši je jer to uopće nije pravopisni problem, nego jezični. Oni koji govore pogreška, strjelica neka tako i pišu, a jednako to vrijedi i za one koji govore pogreška

⁶ Dentali ispred afrikatâ: gube li se ili se izgovaraju?, Jezik, XX, str. 129.-142.

i strelica. Nastavnik će reći da je oboje dobro, a znajući zašto je ta dvostrukost uvedena, može preporučiti tip strjelica, pogrješka, pogotovu onima koji se kolebaju, ali ništa više od toga.

Teži je u tome što je dosadašnja norma izričito tražila likove bez j pa je dobar dio Hrvata, u prvom redu obrazovanih, navikao govoriti i pisati pogreška, strelica te će praksa u cjelini teže ići u željenom pravcu iako su upravo lik pogrješka mnogi već prihvatili. Da navedem nekoliko potvrda: lik pogrješka našao sam u ovih autora: V. Bukovac, S. Ivšić, M. Kombol, V. Desnica, G. Raspudić (prevoditelj Sv. pisma), D. Brozović i dr. Osobito se lik pogrješka širi u posljednje vrijeme.⁷

A koji je to željeni pravac? - može tko zapitati.

Ja bih rekao: u smjeru pogrješka i strjelica jer bi tako bilo da je bilo više osluškivanja hrvatskoga izgovora i da je bilo veće pravopisno-političke slobode i da lektorska pera nisu marljivo trijebila j.

Ivan Broz u Hrvatskome pravopisu ima grjehota, grjehovan, grjehovati, grješan, grješić, grješnica, grješnik, pogrješivati, pogrješka, strjelica, strjeljač pa će za ekavske likove biti krivac T. Maretić. On u svojoj velikoj gramatici opisuje stanje, a normu određuje svojim gramatikama za srednje škole. U početku se koleba. U prvom izdanju daje pravilo da u kratkim slogovima iza r južni govor mjesto *je* obično ima *e* i navodi primjere: *brĕgovi, vrĕmena, srĕdina, srĕdnjĭ, ũvreda, vrĕdnjĭ*, ali dodaje da "dosta često iza r imamo i *je*. na pr. *grjehōta, grjĕšan, pōgrješka, strjĕlica, strjĕljač, nadstrjeljĭvati, gōrjeti, rjĕčica* (t. j. mala rijeka), *rjĕčit, starjĕšina, korjĕnčić*. Katkada može biti *e* i *je*: *rĕdĭ i rjĕdi, krĕpak i krjĕpak, krĕpōst i krjĕpōst*."⁸ U trećem, popravljenom izdanju nema više posljednje rečenice,⁹ a u sedmom ispravljenom izdanju¹⁰ više ne navodi likove sa *je* iza pokrivenoga r, nego samo likove koji ispred r imaju samoglasnik ili nemaju ništa.

Boranić u Broz-Boranićevim izdanjima Hrvatskoga pravopisa ima kao Broz, ali već u 1. izdanju svoga Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika 1921. godine prihvaća Maretićevu normu i ima samo ekavske likove iza pokrivenoga r.

Da je i u proživljenim prilikama bilo više slobode, Hrvati bi težili prema likovima pogrješka, strjelica, već i zato što su nastojali da im se jezik što više razlikuje od srpskoga. To se vidi po tome što priručnici pisani za NDH imaju više likova s *je* iza pokrivenoga r. npr. neizdani pravopis Cipra-Guberina-Krstić ima *grjehota, grješan, grješnica, grješnički, grješnik, pogrješan, pogrješiv, pogrješka, strjelica, strjelimice, strjelomet, strjelovit, strjeljač, strjeljački, strjeljana, strjeljivo*. Klaić-Cipra u Hrvatskome pravopisu¹¹ *pogrješan, pogrješiv, pogrješka*. a B. Jurišić u Nacrtu hrvatske slovnice

⁷ Vidi se to po tome što je Nives Opačić bila ponukana da napiše članak protiv pogrješka (Pogrješka ili sam svoj majstor, Vjesnik, 18. 4. 1994., 12). Nije zapazila normalnu težnju koja bi bila još očitija da nije bilo oštre lektorske olovke. Spašava je jedino misao izrečena na kraju članka kad kaže: "Svaki je pravopis propis. Dok je u fazi prijedloga, možemo o ponuđenim rješenjima raspravljati, s predlagачima i polemizirati. No kad se jednom pravopis pojavi, moramo ga se striktno držati."

⁸ Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede srednjih škola, Zagreb, 1899., str. 8.

⁹ Hrvatska ili srpska gramatika za srednje škole, Zagreb, 1906., str. 33.

¹⁰ Zagreb, s. a., str. 43.

¹¹ Zagreb, 1944.

kaže: "Običnije se govore sa *je* nego sa *e* i ove riječi: *grjehòta; grjēšan; grjēšnica; grjēšnik; pògrješka; korjèncić; strjèlica; strjèljāč; nadstrjeljívati*."¹² Ipak, za potpuno osvjetljenje puta kojim smo došli do ekavskih likova potrebna su daljnja istraživanja, ali i ovo već dovoljno osvjetljava ono što je poželjnije iako danas više ne moramo paziti na razlikovnost prema srpskome.

Teškoća je danas u tome što su neki likovi tako česti bez *j* da je danas malo tko spreman prihvatiti likove kao što su vrijeme, nevrjeme, poluvrjeme, vrijeme, naprijed, upotreba, trjebati, potreban, neposrijedan, usrijed... Zbog velike učestalosti na neke smo se bez *j* tako navikli da su nam navedeni sasvim neobični, a neke više i ne povezujemo s osnovama s bivšim jatom. Naime i da nije bilo remećenja norme i da je bilo više slobode, teško je danas reći kako bi bilo jer u jeziku djeluje različite silnice. Tako je meni osobno neobično strjeljač, a stručno pretpostavljam da bi i u potpuno povoljnim prilikama za slobodan jezični razvoj moglo biti i streljač radi razjednačivanja na udaljenost. Navest ću samo neke primjere takva razjednačivanja.

Hrvatski je *svjetlo, svjetliti*, ali u riječi *svjetiljka* nema *l* zbog *lj* u sufiksu. Ili hrvatski pridjev *ljetni* nema sufiksa *-nji*, a srpski *letnji* ima što se može tumačiti razjednačivanjem na udaljenost prema prvome glasu. Ta pojava nije dovoljno ni zapažena, a kamoli proučena, a da i jest, teško bi bilo reći koliko bi djelovala u konkretnim primjerima s kratkim jatom iza pokrivenoga *r*. To ovomu problemu zadaje posebnu teškoću i zato sam se kao suautor Hrvatskoga pravopisa osjećao veoma neugodno kad sam trebao konkretno odrediti u kojima ćemo riječima uvesti to dvojestvo, a u kojima ne. Zato smo postavili neka ograničenja pa nismo uvodili dvostrukosti u oblicima i tvorenicama od riječi vrijeme, naprijed, sred, tetrijeb, trebati, trezven, ždrijeb.

Kolega Bulcsú László koji nema normativnih dvojbi i sustave ostvaruje u njihovoj potpunosti, u svojim radovima piše bez ustručavanja vrijeme, vrijeme, povrijeme, oprjeka, oprječan, srjedstvo, srjedišni, posrijednik, posrijeduje, privrjeda, trjeba, potreba, potrebit, upotrijebljena, podkrjepa, poprječnima, pogrješne, prjednje, unaprijedba, pa i mrježa, mrježe, mrježni, unmrježom, zarjezima, rjezančasti, susrjetima...¹³

Koliko nam se god to činilo neobičnim, to najvjerojatnije neće biti Lászlóva konstrukcija, to će prije biti realnosti jekavskoga izgovora. To već pokazuje pokusna provjera. Otvorimo li Akademijin rječnik kod opr- i naći ćemo: OPREČAN, vidi opriječan, OPREČNIK, vidi opriječanik, OPREČNOST, vidi oprječnost, OPREKA, vidi oprjeka, a uz te riječi naći ćemo i oprječenje, oprječica. Već samo to pokazuje da se nisu razvili normalni hrvatski likovi, a ni dubrovački jezik nije u tome očitovao svoj puni utjecaj. Sjetimo se samo nekih riječi u dubrovačkih pjesnika kao mrježa, vrjeća, srjeća... (prema ikavskome mriža, vrića, srića...¹⁴ Dakako da se ne zalažem za takve krajnosti, ali nam one pokazuju problem u cjelini jer bi nam se inače sredina mogla činiti krajnošću.

¹² Zagreb, 1944., str. 69.

¹³ Svi su primjeri uzeti iz njegova članka Pabirci redničnoga i obavještniččkoga pojmovlja oko razumnih sustava, Radovi Zavoda za informacijske studije, knjiga 5., Zagreb, 1993., str. 11.-73.

¹⁴ Ilirci su se u normiranju hrvatskoga književnoga jezika u velikoj mjeri oslanjali na dubrovački književni jezik i zbog njega su se odlučili za jekavicu. Koliko je on u tome utjecao odnosno zašto je utjecaj izostao, treba tek proučiti. Za ovaj članak to bi bilo previše.

Dakako, kad se u tome ni autori pravopisa ne osjećaju ugodno, neće lako biti ni nastavnicima. Ipak, njima je lakše. Oni u tome trebaju jasno reći u čemu je problem, a izbor prepustiti učenicima.

Treći je problem jednostavan.

Prvo jer je malobrojan. Takvih primjera nema mnogo: omeđak-omečka/omeđka, žećca/žeđca, riđ-rička/ridka (kobila), smeđ-smečkast/smeđkast (uz smeđast), nalećke/naleđke, Ročko/Rođko, gololeđac-gololećca/gololeđca...

Drugo jer su takve riječi male učestalosti.

Treće jer i jezik pokušava razriješiti neke probleme na drugi način, npr. likom smeđast umjesto smečkast.

Zato tu problema neće biti.

Četvrte su dvostrukosti već izazvale velike teškoće iako je sam problem još jednostavniji. Budući da je točka iza rednoga broja razlikovna, nju valja stavljati bez obzira dolazio iza nje koji pravopisni znak ili ne dolazio. Kad napišemo 9, (9), 9., (9.), onda prve dvije devetice treba pročitati *devet*, a druge dvije *deveti*. Tu kolebanja nema i ne može biti jer je jednoznačnost jedan od najvažnijih kriterija u određivanju književnojezične norme. No u jeziku postoji i zalihost. Katkada je iz konteksta potpuno jasno da je riječ o rednome broju i tada se točka može izostaviti ako iza nje dolazi koji drugi pravopisni znak da se ne bi previše nagomilavali. Najveća je jasnoća u bibliografijama pa će učenici rijetko doći u priliku da je izostavljaju, a ako je izostave, nastavnik će lako ocijeniti jesu li to učinili s razlogom ili bez njega, već prema tome je li potpuno jasno da je riječ u rednome broju i samo kad uz točku dolazi koji drugi pravopisni znak, tj. samo ako je u tome položaju zaista zalihosna. Ako je tu stave ili ne stave, ne treba intervenirati.

Mislim da sam time rekao najvažnije. Ipak, kako se ne mogu predvidjeti sve konkretne poteškoće, autori Hrvatskoga pravopisa spremni su, kako su i rekli u napomenama pravopisnome rječniku, svojim savjetima priskočiti u pomoć svima, a pogotovu nastavnicima ako bi u praksi dolazilo do takvih problema koje oni ne bi mogli sami riješiti. To će biti dovoljno da se otkloni svaka nesigurnost u praktičnoj primjeni novih dvostrukosti.

SAŽETAK

Stjepan Babić, sveuč prof.

UDK 801.1:808.62, stručni članak,

primljen 26. travnja 1994., prihvaćen za tisak 6. svibnja 1994.

Spelling Doublets in School

The author offers suggestions on how to deal with difficulties which may be encountered in school when using the new doublets contained in the recent edition of the Croatian Speller.